

С.В. Діденко, к.е.н., доцент

*Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка*

РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Вступ. Державний і комунальний сектори економіки є надзвичайно важливими з точки зору забезпечення реалізації державою своїх функцій. Проте ефективність господарювання у цих секторах економіки поступається приватному сектору. Важливим інструментом управління, що має сприяти підвищенню ефективності використання ресурсів та досягнення мети установи, є внутрішній фінансовий контроль. Саме тому у вирішенні проблеми, пов'язаної з подальшим розвитком системи державного управління в Україні, важлива роль відводиться питанню реформування діючої системи державного внутрішнього фінансового контролю, підвищення дієвості контрольних заходів.

Постановка проблеми. Протягом останніх років в Україні здійснюється реформування системи державного фінансового контролю з метою підвищення ефективності використання державного майна і фінансів, активно ведуться наукові дискусії та реалізується низка заходів щодо зміни підходів до реалізації функції державного фінансового контролю, з метою приведення її до рівня європейських стандартів. Особливе місце серед цих заходів відведено впровадженню внутрішнього фінансового контролю як інструменту системи державного управління, котрий має забезпечити ефективне використання ресурсів у державному і комунальному секторах економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З.П. Урусовою, Т.А. Горбань розглянуто історію створення служби фінансового контролю, яка нерозривно пов'язана із становленням державності, визначені основні завдання та права Державної фінансової інспекції (ДФІ) України при реалізації державної політики у сфері державного фінансового контролю, проведено аналіз діяльності Державної фінансової інспекції України протягом січня-березня 2014р. [4].

Трайтлі В.Ю. здійснено аналіз діючого методичного забезпечення державного аудиту виконання бюджетних програм та пошук шляхів

модернізації методичного забезпечення державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм, що проводиться Державною фінансовою інспекцією України [5].

Богданюк І.В. визначено зміст контрольної діяльності Державної фінансової інспекції України, досліджено взаємозв'язок елементів, процесів, зв'язків та відносин, що утворюють систему контролю (ДФІ). Встановлено роль і місце Державної фінансової інспекції України в системі державного контролю шляхом співвідношення понять система органів контролю і система державного контролю, встановлення напрямів контрольового впливу ДФІ як частини системи державного контролю [5].

Мета статті. Розкрити сутність державного внутрішнього фінансового контролю та його складових на сучасному етапі реформування системи державного фінансового контролю.

Основний матеріал і результати. Важливим інструментом державного управління, що має забезпечити законне, економічне, ефективне, результативне та прозоре управління державними фінансами та зменшити кількість проблемних питань, пов'язаних з діяльністю органів державного і комунального сектору, є державний внутрішній фінансовий контроль. Протягом останніх років у сфері державного фінансового контролю здійснюється активне реформування із впровадження внутрішнього фінансового контролю. З цією метою розроблено низку нормативних документів, котрі визначили основні стратегічні напрями розвитку, організаційно-функціональні особливості внутрішнього контролю в бюджетній сфері, серед яких:

- Концепція розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.05.2005 № 158-р;
- Стратегія розвитку управління державними фінансами, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.08.2013 № 774-р та Планом заходів щодо її реалізації;
- Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом на 2014-2017 роки та Планом заходів з її імплементації, затвердженим розпорядженням Уряду від 17.09.2014 № 847-р;
- Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Європейським Союзом.

Кабінетом Міністрів України затверджено Концепцію розвитку державного внутрішнього фінансового контролю [1], згідно якої реформування системи державного внутрішнього фінансового контролю планується завершити протягом тринадцяти років – у 2017 році. Іншим розпорядженням КМУ [2] було уточнено основні завдання і стратегічні напрями розвитку державного внутрішнього фінансового контролю та оптимізовано терміни виконання завдань Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю.

Відповідно до чинних нормативів базовим принципом державного внутрішнього фінансового контролю є чітке розмежування внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту, який в свою чергу повинен визначати, яким чином здійснюється внутрішній контроль, включаючи способи попереднього контролю [1].

Внутрішній контроль на підприємствах і установах державного і комунального секторів економіки організується керівником, який має забезпечити планування і організацію діяльності, створити адекватну і ефективну структуру системи внутрішнього контролю, здійснювати нагляд за реалізацією функції внутрішнього контролю для досягнення мети і цілей створення цієї установи чи підприємства. Реалізація функції внутрішнього контролю передбачає оцінювання усіх процесів і операцій відповідно до принципів законності, економічності, ефективності, результативності та прозорості.

Система державного внутрішнього фінансового контролю, що запроваджується в Україні, розглядається як сукупність трьох складових: внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту та їх гармонізації.

Внутрішній контроль - інструмент управління, що дає змогу керівництву органів державного і комунального сектору перевірити стан виконання завдань установи. Метою цього процесу є забезпечення достатньої впевненості керівництва у досягненні належного рівня економії, ефективності і результативності відповідно до завдань органів; достовірності фінансової, статистичної і управлінської звітності; у виконанні встановлених законодавством та керівництвом норм і правил; належному захисті активів від втрат. Отже, внутрішній контроль - це управлінський контроль, який допомагає керівництву в управлінні і виконанні завдань на постійній основі, тому внутрішній контроль не повинен розглядатися як окрема система органів державного і комунального сектору, він також має забезпечити можливість при

прийнятті управлінських рішень виявляти ініціативу з метою підвищення ефективності і результативності діяльності, а також зниження витрат.

Структурно внутрішній контроль складається з таких елементів:

- середовище контролю. Керівництво, яке несе відповідальність за стан внутрішнього контролю, та працівники повинні створити таке середовище в органах державного і комунального сектору, яке забезпечує позитивне та сприятливе ставлення до внутрішнього контролю;

- оцінка ризиків. Для здійснення внутрішнього контролю повинна проводитися ідентифікація (визначення) і оцінка ризиків, з якими стикаються органи державного і комунального сектору і які мають як зовнішній, так і внутрішній характер. Керівництво органів державного і комунального секторів визначає тип реагування на певні ризики та заходи з управління ними;

- контролююча діяльність. Для здійснення належного управлінського процесу слід визначати правила, процедури, технічні прийоми та механізм виконання вказівок і доручень керівництва, а також забезпечити їх практичне застосування;

- інформація та інформаційний обмін. Інформація повинна реєструватися і надаватися керівництву та іншим користувачам органів державного і комунального сектору в такій формі і в такий час, щоб вона мала служити основою для належного виконання функцій внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту та інших шляхом створення адекватної сучасним умовам інформаційно-комунікаційної інфраструктури в системі органів державного і комунального сектору;

- моніторинг. Повинна враховуватися потреба у постійному моніторингу діяльності для оцінки її результатів та вжиття відповідних заходів.

Навіть досконала організація внутрішнього контролю не може забезпечити абсолютну впевненість у досягненні мети органами державного і комунального сектору. Завжди існує імовірність виникнення та впливу факторів, які не підлягають контролю керівництва органів державного і комунального сектору (наприклад помилкові судження чи неправомірні дії, вчинені з метою уникнення контролю). Внутрішній контроль забезпечує лише достатню гарантію (впевненість в межах розумного), витрат із здійснення внутрішнього контролю з вигодою, що він приносить, запобігає дублюванню або змішуванню функцій і не перешкоджає управлінню.

Другою складовою системи внутрішнього фінансового контролю є внутрішній аудит. Внутрішній аудит повинен визначати, яким чином здійснюється внутрішній контроль, включаючи способи попереднього

контролю. Згідно Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю «внутрішній аудит - діяльність з надання незалежних та об'єктивних гарантій (забезпечення впевненості у досягненні органами державного і комунального сектору мети та функціонуванні системи управління у спосіб, який максимально знижує ризик шахрайства, марнотратства, допущення помилок чи нерентабельності) і консультацій».

Постанова КМУ № 1001 від 28.09.2011 [3] визначила порядок створення структурних підрозділів внутрішнього аудиту. З метою реалізації положень цього нормативного документу на центральному рівні починаючи з 2012 року створюються підрозділи внутрішнього аудиту. Станом на 01.07.2015 р. такі підрозділи були створені у 49 із 63 міністерствах, інших органах центральної влади. На регіональному рівні ця робота розпочата з 2013 року і на сьогодні відділи внутрішнього аудиту створені у всіх обласних державних адміністраціях на підконтрольній Україні території. Проте не дивлячись на проведені заходи, проведення семінарів-тренінгів з підготовки внутрішніх аудиторів, рівень кваліфікації більшості внутрішніх аудиторів потребує підвищення, набуття практичних навичок з проведення ІТ аудиту, впровадження у практичну діяльність міжнародних правил щодо управління, контролю та аудиту.

З метою методичного забезпечення внутрішнього аудиту було розроблено:

- Стандарти внутрішнього аудиту, затверджені Наказом Міністерства Фінансів України від 04.10.2011 № 1247;
- Кодекс етики працівників підрозділу внутрішнього аудиту, затверджений Наказом Міністерства Фінансів України від 04.10.2011 № 1217;
- Методичні рекомендації з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах, затверджені наказом Міністерства Фінансів України від 14.09.2012 № 995;
- Звітність про результати діяльності підрозділу внутрішнього аудиту ф. № 1-ДВА, затверджена наказом Міністерства Фінансів України від 27.03.2014 № 347;
- Порядок здійснення Державною фінансовою інспекцією України зовнішньої оцінки якості внутрішнього аудиту, затверджений наказом Міністерства Фінансів України від 31.07.2014 №794.

Сьогодні в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади функціонують контрольно-ревізійні підрозділи, але їх діяльність не може ототожнюватися з проведенням внутрішнього аудиту згідно з нормами і правилами ЄС. На даний час в Україні лише ДФІ здійснюють централізований внутрішній аудит ефективності. В інших установах внутрішній аудит за своєю суттю є аудитом на відповідність.

Координує діяльність внутрішнього контролю і внутрішнього аудиту орган гармонізації, завданням якого є розроблення методичних рекомендації щодо проведення внутрішнього аудиту, а також надання внутрішнім аудиторам органів державного і комунального сектору консультацій з питань застосування відповідних стандартів, підготовку щорічних звітів про функціонування системи внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в органах державного і комунального сектору. В Україні таким органом гармонізації внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту визначено Державну фінансову інспекцію. Вона відповідає за координацію та методичне забезпечення (гармонізацію) діяльності контрольно-ревізійних підрозділів центральних органів виконавчої влади, а також здійснює контроль за станом їх роботи. Розроблене і впроваджене нормативно-правове забезпечення організації внутрішнього фінансового контролю потребує вдосконалення в частині розроблення коментарів до Стандартів внутрішнього аудиту.

Висновки. Реформування державного внутрішнього контролю в Україні, що здійснюється протягом останніх років, має на меті створити сучасний інструментом управління державним і комунальним секторами економіки, що відповідає європейським стандартам. Реформована система, що складається з внутрішнього контролю, внутрішнього аудиту та їх гармонізації, має забезпечити керівництво органів державного і комунального секторів достатню впевненість у досягненні належного рівня економії, ефективності і результативності; достовірності фінансової, статистичної і управлінської звітності; у виконанні встановлених законодавством та керівництвом норм і правил; належному захисті активів від втрат.

Не дивлячись на великий обсяг роботи, що вже проведена по впровадженню державного внутрішнього фінансового контролю, невіршеними залишається низка проблем:

1) потребує розв'язання проблема достатнього наукового, інформаційно-технічного та кадрового забезпечення в частині впровадження в практику новітніх інформаційно-програмних проектів, задоволення потреб у підготовці кадрів та підвищенні їх кваліфікації;

2) подальшої розробки потребує методичне забезпечення внутрішнього аудиту (коментарі до Стандартів внутрішнього аудиту); організаційно-методичного забезпечення (програма професійного розвитку внутрішніх аудиторів; методологічні збірки практик проведення ІТ аудиту та міжнародних правил щодо управління, контролю та аудиту).

Література.

1. Розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю на період до 2017 року» від 24 травня 2005р. № 158-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/158-2005-p>.

2. Розпорядження КМУ «Про внесення змін до розпоряджень КМУ від 24 травня 2005 р. № 158 та від 22 жовтня 2008 р. № 1347» від 23 грудня 2009 р. № 1601. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1601-2009-p>.

3. Постанова КМУ від 28.09.2011 № 1001 «Деякі питання утворення структурних підрозділів внутрішнього аудиту та проведення такого аудиту в міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, їх територіальних органах та бюджетних установах, які належать до сфери управління міністерств, інших центральних органів виконавчої влади» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011-p>.

4. Урусова З.П. Формування системи органів Держфінінспекції України та результати їх діяльності / З.П. Урусова, Т.А. Горбань // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва. Сер. : Економічні науки. - 2014. - № 7. - С. 168-178.

5. Трайтлі В.Ю. Методичні підходи до проведення державного аудиту виконання бюджетних програм Державною фінансовою інспекцією України / В.Ю. Трайтлі // Вісник соціально-економічних досліджень. - 2013. - Випуск 2 (49). - Ч. 1. – С. 175-181.

6. Богданюк І.В. Державна фінансова інспекція України як елемент системи контролю / І.В. Богданюк // Митна справа. - № 3 (93). – Ч. 2. – С. 130-134.